

Lärohandledning

I paradiset källare
Författare: Julia Hansen

En lärohandledning för högstadiet
av Helga Boström

I PARADISETS KÄLLARE

Julia Hansen

rabén&sjögren

Inledning

Julia Hansens självbiografiska serieroman om hur en teatergrupp och kontakten med gruppens dominanta ledare Louise präglade hela Julias tonårstid är en läsupplevelse som drabbar. Julia Hansen känner att det är vanligare än vi vuxna tror att det finns konstiga maktförhållanden och sektbeteenden i barnaktiviteter. Hon har under och efter arbetet med sin bok fått höra andra berätta om förhållanden som liknar dem i boken inom bland annat konstakning och ridsport. Boken skrev hon för att hon tror att många kan känna igen sig i det som händer i boken och att det kan ge både ett annat perspektiv och en tröst. Barn lär sig tidigt att lyssna på dom vuxna och att inte ifrågasätta dem, menar Julia Hansen. Därför kan det vara svårt för barn att förstå när en vuxen går över gränsen.

Igenkänningen från tonårstidens period av sökande och osäkerhet är stor och boken lämpar sig verkligen väl för att arbeta med i högstadielklasser. Viktiga ämnen som maktstrukturer och härskartekniker, vänskap, kärlek, dubbelliv, Jehovas vittnen, självskadebeteenden, familjerelationer, alkoholism, att passa in och identitetssökande tas upp på ett självklart och äkta sätt och diskussionerna och övningarna boken bjuder in till kan synas oändliga.

Julia Hansen har gått på Serieskolan i Malmö och *I paradiset's källare* är hennes andra serieroman. Även hennes första bok, *Det växer*, är självbiografisk och handlar om när hon under en halvårsperiod genomgick två aborter. Bokens tabubelagda tema väckte stor uppmärksamhet när den kom. *I paradiset's källare* är också en brutalt ärlig bok, där självskade-

problematik och psykisk ohälsa skildras naket och utan filter.

Julia Hansen berättar att om hon hade kunnat råda bokens Julia idag så hade hon rått henne att prata mer med andra, sin mamma främst, om sina känslor för teatern och Louise, inte hålla allting inom sig.

Serieromanens handling

I paradiset's källare är indelad i fyra delar: en kort prolog, Mellanstadiet, Högstadiet och Gymnasiet.

Prologen är endast två sidor lång och behandlar tiden innan mellanstadiet, då Julia Hansens familj var med i Jehovas vittnen. Föräldrarna separerar sedan, pappan går ur och senare blir mamman mot sin vilja utesluten på grund av att hon haft en romans med en man som inte var vittne. Den här delen av serieromanen känns som att den hade kunnat bli en hel serieroman i sig, men här utgör den bara en ingång i Julias liv därefter, nästan som en parentes.

Mellanstadiet börjar med att Julias familj sitter vid matbordet och mamman berättar att hon sett en lapp om en teatergrupp för barn. Julia vill gärna börja och från första tillfället är hon frälst. Lokalen är tilltalande, kulisserna fantastiska och "föreståndarinnan/drottningen över sagovärlden var den vackraste kvinnan i hela stan". Julia känner sig sedd och levande, hon får positiv feedback av Louise, som föreståndarinnan heter, och känner sig speciell.

Mellanstadiet delen handlar mycket om teatern: repetitioner och uppspel, den goda stämningen i teatergruppen och hur Julia hittar sin identitet där, men den handlar också om familjelivet, syskonbråk och vänskap.

Redan i den här delen av boken börjar Louises maktmetoder märkas av. Hon rackar ner på medlemmar i gruppen som inte kommer varje träning och hon ser ner på dem som inte har en naturlig fallenhet för teater, medan några i gruppen överöses med beröm och förmåner. Julia är en av dem som är Louises favoriter och Julia njuter verkligen av uppmärksamheten och berömet. Julias teatervän Astrid har det inte lika lätt. Hon vågar inte tala ut och har svårt för att lära sig sina repliker. Dessutom har hennes pappa alkoholproblem, något som hon öppet berättar om för Julia. Astrid bestämmer sig efter ett tag för att sluta i teatergruppen, vilket Julia tycker är synd, men det påverkar inte hennes vilja att gå kvar. I slutet säger Louise till Julia att Astrid aldrig varit en teaterapa som Julia och undrar om Julia skulle vilja vara med i en ny teatergrupp som Louise planerar att starta, en grupp för ambitiösa barn. Julia blir överlycklig.

I **högstadiet** delen har Julia börjat gå på teater två gånger i veckan. Hon och Astrid går nu i varsin skola men är fortfarande bästisar. Julias mamma köper en bh till henne och Julia reagerar med ilska. Hon vill inte bli vuxen och hon skriver i sin dagbok att hon undrar vilken läggning hon har.

På teatern dundrar en äldre medlem, Isabelle, in och basunerar inför alla ut att Louise får folk att må dåligt, att hon snackar skit och trycker ner dem hon inte gillar. Isabelle avslutar med att skrika "Jag slutar" och springer ut. Louise förklarar för de andra att Isabelle är psykiskt störd, har anorexia och att hon är upprörd över att hon fått en liten roll i en uppsättning. De övriga medlemmarna tror blint på Louise.

Ännu en tjej, Tessan, konfronterar senare Louise, varpå även Tessan av Louise förklaras vara psykiskt störd. Julia har dock annat att fokusera på, hon har börjat hetsäta och kräkas men ingen märker någonting. I teatergruppen fortsätter hon att njuta av livet och hon får en stor roll i deras nästa uppsättning.

Medlemmar som inte kommer på alla träffar pratar Louise skit om inför de andra. "Är man intelligent får man inte psykiska besvär." säger hon bland annat. Julia är rädd att Louise ska förstå att Julia hetsäter och att Louise ska börja se ner på henne och Julias mamma konfronterar Julia med att hon vet att Julia kräks. Julia stannar längre och längre på teatern.

Julias mamma tvingar henne att få hjälp för sin hetsättning. Julia och en tjej till i gruppen, Anna, blir Louises favoriter. De är med i styrelsen och börjar umgås med Louise även utanför teatern. Louise får dem att känna sig unika, förmer än övriga medlemmar och hon delger dem hemligheter, säger att hon litar på just dem.

Julia utvecklar självskadebeteenden, hon börjar skära sig och är livrädd att Louise ska få veta, att Julia isåfall ska bli utesluten ur teatern. Men Louise får inte veta och på teatern fungerar allt utmärkt, Julia gör succé i föreställningar och hon och Anna får ett specialpris av Louise för att de är sådana klippor.

I nian blir Julia sjukskriven för sina psykiska besvär, får sin första flickvän och fortsätter i teatern – Louise vet ingenting om hennes liv utanför den sfären. Julia börjar slitas mellan sina olika liv. Hon har börjat festa med sina vänner men det livet passar inte ihop med teaterlivet och värderingarna där. Hon lever ett dubbelt liv.

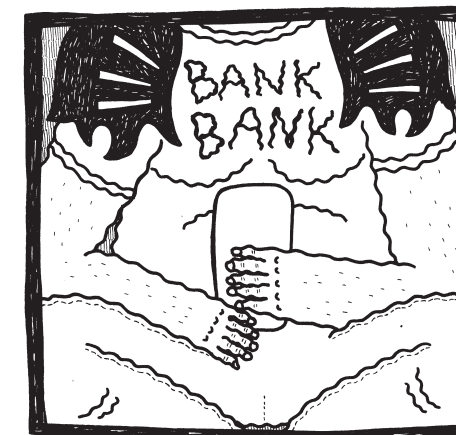

Gymnasiet är bokens avslutande del. Julias självskadebeteende har blivit ännu värre. Hon får ofta åka in till akuten då hon skurit sig så djupt. Hon försöker få mamman att berätta om Jehovas vittnen-tiden, men mamman svarar bara kortfattat och byter samtalsämne till att ifrågasätta Julias stora engagemang på teatern och minimala engagemang hemma.

Julia berättar i förtroende för Anna att hon har flickvän. Louise klagar på att teatermedlemmarna flyttar från stan efter gymnasiet, trots allt Louise gjort för dem. Teatern har julfest och Årets "klippa"-pris går denna gång till Anna och det är tydligt att Louise undviker Julia. När festen är slut säger Louise till Julia att de behöver prata, att Julia ska ringa upp henne på jullovet. Julia får fruktansvärd ångest och undrar vad det handlar om. När hon till slut vågar ringa undrar Louise varför hon inte berättat att hon har flickvän. Det har nämligen Anna berättat för Louise. Louise är besviken på Julia. Har Julia inte förstått att Maxine, Louises son som också är med på teatern, är kär i Julia? När samtalet slutar känner Julia sig helt nedtryckt men börjar förstå att det är Louises tyckande som styr alla på teatern.

Julia och hennes flickvän gör slut och Julia blir tillsammans med en kille i klassen, Mattias. Hon beklagar sig inför honom och Astrid angående att hon inte riktigt vill vara på teatern, men att hon ändå känner att hon inte kan sluta. När de andra pratar negativt om teatern går Julia dock i försvarsställning. Väl på teatern undviker Louise Julia helt och Julia börjar känna sig som luft. Hon är livrädd att de ska förstå om hon är bakis och hon blir mer och mer spänd.

Astrid och hennes kille kommer och hälsar på på teatern. När de gått säger Julia att hon inte umgås så mycket med dem längre och att Astrid blivit "helt annorlunda, askonstig".

I tvåan gör Mattias slut med Julia och hon blir helt förkrossad och läggs in på psyket. Hennes största ångest är att Louise ska få veta att hon är inlagd. Plötsligt kommer hon på att Louise snart fyller år och garanterat förväntar sig en fest. Hon börjar paniskt planera och ordna, trots att hon inte har någon ork. På Louises födelsedag har hon, med hjälp av Louises man Bengt, fått ihop det hela och alla i teatergruppen kommer. Julia har till och med ordnat en present till Louise, en flaska champagne.

Några dagar senare ringer Louise och skäller ut Julia för att festen var så enkel och att Julia hade ordnat festen bara för att få visa upp sig i en ny klänning. Julia orkar inte stå på sig, Louise får häva ur sig vad hon vill. Men efteråt känner Julia att hon måste bort. Hon söker till en folkhögskola i Skåne och kommer in. En sista gång går hon till teatern. En kille i gruppen har slutat och Louise berättar för alla att han har en dragning åt småpojkar och alla nickar och hummar. Sen släpper Julia sin bomb, att hon kommer att flytta, men att hon kan ordna så att hon kan vara med på den sista föreställningen. Efter denna träff hör dock ingen från teatern av sig och Julia hör inte av sig heller. Boken slutar med att Julia blir skjutsad till Skåne av sin mammas kompis. I sista bildrutan tänker Julia att ”Nu kommer allt att bli bra”.

Varför läsa / paradiset's källare?

Boken är relativt lättläst, bilderna är tydliga och språket rakt på sak. Detta möjliggör för alla elever i en klass att kunna ta till sig av innehållet. Ämnena som tas upp är varken förskönade eller förvrängda, handlingen är realistisk och det finns mycket som inte skrivs ut, vilket bäddar för djupgående tolkningar och diskussioner. En av bokens stora fördelar är just att känsliga ämnen tas upp på ett så osentimentalt och okonstlat vis. Att Julia har en flickvän berättas med samma enkelhet som om hon hade en pojkvän, att hon har självskadebeteenden ges lika mycket emfas som att hon festar med kompisarna eller är glad när hon får en huvudroll. Bokens självklara respekt för alla människors unikhet, utsatthet och lika värde är slående.

Att boken är självbiografisk ökar ytterligare bokens läsvärde. De tunga ämnena prackas inte på läsarna utan det här är faktiskt författarens egen historia, den sanna och osminkade berättelsen, som eleverna får ta del

av. Det är inte vuxna som krystat fram en handling bara för att se till att känsliga ämnen tas upp, tvärtom. Över den här serieromanen finns det ingenting krystat eller manierat. Historien är Julias och hon berättar exakt hur det var. Varje diskussion kring vad som kunde gjorts annorlunda blir på riktigt.

Tidsåtgång och lektionsupplägg

Själva boken kan läsas på ett par lektioner, men förslagsvis inleds arbetet med några övningar innan läsningen och därefter läses en del i taget och någon/några övningar görs efter varje del. Arbetet bör ges åtminstone två veckors svensklektioner. Välj själv vilka övningar som passar just din klass, samt om ni vill läsa hela boken högt tillsammans eller endast inleda med högläsning och därefter låta eleverna läsa tyst för sig själv. En annan variant är att eleverna läser högt i grupper och varvar uppläsare.

Introduktion

Om behovet finns så är det viktigt att börja med att introducera begreppet ”serieroman” för eleverna. Att de ska få läsa en roman i serieform och att begreppet roman innebär att det är en avslutad historia med utvecklade karaktärer och handling.

Dela ut boken till eleverna och säg till dem att de inte får titta varken på baksidan eller i boken. Be dem istället att fundera över framsidesbilden. Vad säger den? Vem är personen? Hur känner hon sig? Vad är det för eld bakom henne, vad symboliserar den? Vad är det hon har framför sig? Vad symboliserar de olika djuren och varför har hon valt just ett lejon tror de? Om det nu är paradiset, vad är det för paradiset?

Be dem också fundera över färgvalen. Varför har författaren valt dessa färger tror de?

Läs därefter upp baksidestextens första rad: ”I en källare i stan finns en dörr till paradiset.” Be dem fundera över denna mening. Vad kan det vara för dörr, vad leder den till?

Först därefter läser ni tillsammans hela baksidestexten så att eleverna får ett grepp om vad boken handlar om.

Innan läsningen bör författaren och begreppet självbiografi introduceras för eleverna. Låt exempelvis eleverna själva föreslå vilka frågor de skulle få svar på om författaren. De får sedan en stund till att söka information på nätet och slutligen går ni igenom vilka svar de hittat. Be dem även ange sina källor, det blir ett ypperligt tillfälle att diskutera källkritik.

En övning att göra innan läsningen är att eleverna gruppvis får spåna fram vilka ord de tycker beskriver ordet ”paradis”. Det skulle kunna vara ord som ”trygg”, ”mätt”, ”kärlek”, ”slippa arbeta”, ”chips”, ”sandstrand” osv. Eller helt andra ord. Dessa ord ska sedan mynna ut i att de får tillverka en väggplansch per grupp, en plansch de ska döpa till ”Vårt paradis”. Färger,

collage, tyger – fantasin styr. Den färdiga produkten presenteras och förklaras slutligen för klassen. De måste berätta hur de tänkte, vilka ord de valde och varför de valde att utforma planschen så som de gjorde.

Under läsningen

Förslagsvis läses boken i fyra etapper: Prolog, Mellanstadiet, Högstadiet och Gymnasiet, med stopp för reflektion, diskussion och övningar under läsningen samt efter varje etapp.

Prolog

Att arbeta med efter läsningen:

- Vad är Jehovas vittnen och vad innebär det att vara ett vittne? Sök information på nätet och gå igenom tillsammans.
- Låt eleverna enskilt skriva kortskrivning om vilka skillnader det är mellan deras egna liv mot hur livet skulle ha varit om deras familj hade varit Jehovas vittnen.
- Hur tror eleverna att det har påverkat Julia att hennes familj var Jehovas vittnen fram tills hon var i nioårsåldern. Låt dem diskutera i grupper och återkoppla i helklass vad de kommit fram till.

Mellanstadiet

Sid. 9–11. Låt eleverna parvis diskutera hur stämningen verkar vara i Julias familj. Be dem att analysera så djupt och mångsidigt som möjligt, allt ifrån hur de talar till varandra, hur attityden är syskonen emellan, till vad de äter och hur de sitter. Be dem också att prata om vad de känner igen sig i.

Sid. 12–17. Hur introduceras Louise? Vad är elevernas första intryck och känsla av henne och vad är Julias första intryck? Stämmer de överens?

Sid. 18–42. Be eleverna att parvis studera Louise på de här sidorna. Hur gör hon för att knyta Julia närmre sig, be dem ge flera olika exempel.

På sidan 37 säger Julias bror att Julia inte är ”den skarpaste kniven i lådan”. Be eleverna att hitta så många olika uttryck som möjligt som betyder samma sak genom att exempelvis söka på nätet men de får också gärna hitta på uttryck själva.

Högstadiet

Sid. 45–57. Vilka olika sätt reagerar Louise på när Isabelle skäller ut henne?

Sid. 57. Varför säger Julia till Isabelle att hon tyckte att Isabelle var modig? Tror ni att hon tyckte det på riktigt eller inte?

Sid. 58–80. Vad är det absolut bästa som Julia är med om på de här sidorna och vad är det absolut sämsta?

På sidan 72 konfronterar Julias mamma Julia med att hon vet att Julia har ätstörningar. Hur skulle eleverna vilja ändra sidan 72, hur kunde mamman ha gjort annorlunda?

Sid. 80–116. Julia mår sämre och sämre men teatern får henne att må bra. Varför mår hon bra på teatern? Vad gör Louise för att få Julia att känna sig speciell?

Sid. 95 – kapitlet Mardrömmar. Låt eleverna i grupper diskutera vad mardrömmar har för klassiska teman och vilken typ av mardrömmar de själva brukar ha. Vad drömmer Julia för mardröm i kapitlet? Vilka olika rädslor ger mardrömmen utlopp för? Finns det någonting av det som är tufft i Julias liv som inte märks av i mardrömmen?

Varför heter det sista kapitlet ”Något börjar skava”?

Gymnasiet

Sid. 119–125. Julia och hennes mamma avhandlar i det här kapitlet tre viktiga ämnen men kommer inte fram till så mycket. Vilka ämnen tas upp och hur slutar de olika diskussionerna, får de någon lösning?

Hur tycker eleverna att mamman betar sig i kontakten med Julia? Borde hon bete sig på något annat sätt i och med Julias självskadeproblematik eller är det rätt sätt av henne, att bete sig ganska ”vanligt”?

Sid. 126–127. Julia drömmer återigen en mardröm. Vad är det för rädslor som uppenbarar sig i den här drömmen. Vilka likheter finns det mellan rädslorna i den här drömmen och drömmen i ”Högstadiet”?

Sid. 128–148. Be eleverna skriva tankebubblor till Julia på s. 140, ruta 6 och s. 141, ruta 3. Be dem också att skriva tre adjektiv under varje bild, adjektiv som beskriver Julias känsla. Återkoppla i helklass, låt dem läsa upp sina tankebubblor. Skriv upp deras ord på tavlan, orden till s. 140 på den ena delen av tavlan och orden till s. 141 på den andra delen.

På *sidan 148*, ruta 6, står det: ”Allt handlade om att få dom största rollerna.” Detta handlar förstås om att få roller i uppsättningarna. Men vilka andra tolkningar kan göras till citatet?

S. 149–162. Hur förvärras Louises beteende än mer gentemot Julia under de här sidorna?

S. 162. Tycker eleverna att Mattias gör någonting fel på sidan 162? Vad isåfall? Vad tycker de om Julias beteende? Borde hon ha agerat annorlunda på något sätt?

När i delen ”Gymnasiet” börjar Louise förändras? Be eleverna att försöka hitta exakt när det händer och vad som är anledningen.

S. 163–165. Vad handlar Julias mardröm om den här gången. Hur kan denna dröm kopplas till de två föregående mardrömmarna?

S. 166–171. På vilket sätt sviker Julia Astrid på sidan 171 och varför gör hon det?

S. 172–197. Vad tror eleverna skulle ha hänt om Julia inte hade flyttat?

Förslag på aktiviteter och diskussionsämnen efter avslutad läsning

Paradiset

Placera eleverna i grupperna de var indelade i innan läsningen och låt dem analysera vad titeln *I paradiset* egentligen står för och vad paradiset egentligen är för Julia. Därefter får de jämföra Julias bild av paradiset med väggplanschen de själva gjorde. Vilka begrepp och värden var viktiga för Julia och vilka var det för dem?

Råttan

Vad är Pelles (råttans) roll i berättelsen?

Vänskap

Be eleverna att enskilt skriva upp fem–tio ord som beskriver en riktigt bra vän. Be dem därefter ringa in de av orden som stämmer överens på Julias och Astrids vänskap? Be en elev i taget komma fram och skriva ett av sina ord som stämde överens på ena sidan av tavlan och ett ord som inte stämde överens på den andra sidan. Läs upp, diskutera och analysera när alla elever skrivit. Är Julias och Astrids vänskap bra eller dålig?

Härskartekniker

Gå igenom härskartekniker med eleverna.

- Osynliggörande
- Förlöjligande
- Undanhållande av information
- Dubbelbestraffning
- Påförande av skuld och skam

Varför tror eleverna att Louise har ett behov av att använda härskartekniker?

Låt eleverna få fundera över vilka härskartekniker de känner igen och var de stött på dem. Här är det dock viktigt att de inte hänger ut varandra/folk på skolan etc. Be dem att prata aidentifierat: "En jag känner".

Forumspel

Välj ut några av exemplen där Louise använder sig av härskartekniker. Dela in eleverna i grupper och låt dem öva in dessa. Spela upp dem som forumspel – låt en grupp i taget spela upp sitt exempel en gång. Därefter spelar de upp samma exempel en gång till. Tanken är då att andra elever ska kunna gå in i skådespelet och förändra någonting så att situationen blir bättre. En elev som vill förändra ropar ”Stopp”, vilket gör att skådespelarna fryser i situationen. Därefter går eleven fram och knackar den skådespelare den vill ändra beteende hos på ryggen. Denna person går då och sätter sig och eleven tar hans plats. Skådespelet fortsätter, men eleven ska agera annorlunda, vilket också ska ändra scenens utgång. Fler elever får också ropa ”Stopp” och byta plats med andra skådespelare om de vill. Efteråt diskuteras utfallet i klassen.

Ge råd

Julia Hansen säger själv att om hon hade kunnat råda den unga Julia till någonting så skulle det vara att inte hålla allting inom sig, att berätta hur hon kände för Louises beteende och vilka känslor teatern framkallade i henne. Håller eleverna med om att det skulle ha varit bra? Vilka andra råd skulle de ha velat ge den unga Julia?

Beskriv med de sex sinnen

Beskrivning med de sex sinnen. Låt eleverna enskilt få skriva en ”Sex sinnen-beskrivning” av en plats där de känt det som att de varit i paradiset, en plats där de känt sig trygga, nöjda och glada. De kan följa mallen här nedanför eller beskriva med egna ord. Det viktiga är att de sex sinnen finns med i texten. De ska också tänka på att inte avslöja för mycket i sin beskrivning. När alla är färdiga delas eleverna in i grupper, texterna läses upp och övriga gruppmedlemmar får gissa vad det är för plats.

En utveckling av uppgiften kan vara att därefter beskriva en plats eleverna upplevde som helvetet.

*”Jag ser...
Jag hör...
Det luktar
Det smakar
Jag känner
Jag anar att...”*

